

EL-'ARABİYYE Lİ'L-HAYÂT İSİMLİ KİTAPTA YER ALAN EŞDİZİM UYGULAMALARININ ARAPÇA ÖĞRETİMİNE KATKISI

Harun ÖZEL

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı,
hozel@ksu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-2775-5078>

Faruk ÇİFTÇİ

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı,
fciftci@ksu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-5994-2954>

Article Types / Makale Türü:

Research Article / Araştırma Makalesi

Received / Makale Geliş Tarihi: 01/01/2022

Accepted / Kabul Tarihi: 30/04/2022

<https://doi.org/10.26791/sarkiat.1052028>

EL-'ARABIYYE Lİ'L-HAYÂT İSİMLİ KİTAPTA YER ALAN EŞDİZİM UYGULAMALARININ ARAPÇA ÖĞRETİMİNE KATKISI

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, öğretmenlerin yaygın eşdizimli sözcükleri öğretme ve öğrencilerin kullanım hatalarını en aza indirme konusunda *el-'Arabiyye li'l-Hayât* kitabını ele alıp incelemektir. Çalışmanın omurgasını oluşturan *el-'Arabiyye li'l-Hayât* kitabının en önemli özelliği, ileri düzey metinlerle birlikte eşdizim örneklerini yalnızca metin içinde vermekle yetinmeyip bu eşdizimleri metin sonu çalışmalara taşıyarak sunduğu çeşitli aktivitelerle öğrencilere uygulama becerileri kazandırmayı hedeflemesidir. Gerek dilin aktif kullanımında gerekse çeviri yaparken önemli bir etkiye sahip olan eşdizimlerin, bolca eşdizim örnekleri içeren metinler yoluyla kademeli olarak öğretilmesi, öğretilen bu eşdizimlerin beceri düzeyine çıkarılabilmesi için metin sonu çalışmalara taşınarak standart hale getirilen çeşitli eşdizim etkinlikleriyle kavratılmaya çalışılması oldukça önemlidir. Çalışma *el-'Arabiyye li'l-Hayât* serisinin dördüncü kitabıyla sınırlıdır. Çalışmada tarama modeli kullanılmıştır. Literatür taraması yapılarak teorik bilgiler elde edilmiş, Arap ülkelerinde ve ülkemizde bazı üniversitelerde ders kitabı olarak okutulan *el-'Arabiyye li'l-Hayât* kitabında geçen bazı eşdizimli ifadeler ve eşdizim etkinlikleri belirlenmiştir. Seçilen bu örnekler ve alıştırmalar yoluyla kitabın izlediği yöntem gösterilmeye çalışılarak eşdizim konusunun Arapça ders müfredatına veya ileride hazırlanacak ders kitaplarına dâhil edilebilmesi için bazı önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili, Dilbilim, Eşdizim, *el-'Arabiyye li'l-Hayât*, Eşdizim Öğretimi.

THE CONTRIBUTION OF COLLOCATION PRACTICES IN THE BOOK OF AL- 'ARABIYYA LI'L-HAYÂT TO ARABIC TEACHING

ABSTRACT

The purpose of this study is to examine the book entitled *al-'Arabiyya Li'l-Hayât* for the teaching of common collocation words by teachers and with the aim of minimizing students' misuses. The most important feature of this book is that it not only gives examples of collocations in advanced reading texts but also moves these collocations to end-of-text studies and aims to provide students with practical skills through various activities. Collocations have an important effect on the active use of languages and translation; therefore, it is very important to teach them gradually through texts that contain plenty of collocation examples and to make them grasped using standard and various collocation activities included in the end of texts in order to move the taught collocations to the level of the linguistic skill level. This study which used the scanning research method is limited to only the fourth book of the *al-'Arabiyya li'l-Hayât* series. Theoretical information was obtained by reviewing the relevant literature. Some collocational expressions and collocation activities in the book of *al-'Arabiyya li'l-Hayât* which is used as a textbook in some universities in Arab countries and in Turkey were determined and examined. The method followed by the book was shown using the selected examples and exercises, and some suggestions were made to include the subject of collocation in the Arabic course curriculum or textbooks which will be prepared in the future.

Keywords: Arabic Language, linguistics, collocation, *al-'Arabiyya li'l-Hayât*, teaching collocations.

GİRİŞ

İnsanın zihinsel faaliyeti olan dil kullanımı, karmaşık bir yapıya sahiptir. Bir kelimeyi tek başına kullanırken, temel anlamıyla yansıtan zihin, aynı kelimeyi farklı sözcüklerle kullanarak anlam aralığını genişletebilmektedir. Çünkü insan zihni, kelimeleri kullanırken onları nerede, nasıl, hangi bağlamda ve hangi kelimelerle birlikte kullanacağını, dil formuna (gramer kaideleri) uyacak şekilde seçmekte özgürdür. Bazı ifadeleri ise önceden duymak (semâ) suretiyle ya da tabii olarak hazır halde bulur. Bu şekilde zihinde, insanın yalnızca çağrışımla kullandığı iki veya daha fazla kelimedenden oluşan sabit formlar mevcuttur. Eşdizimlilik de (مصاحبة/ collocation) konuşma ve yazı dilinde sıklıkla kullanılan bu sabit formlar arasında yer almaktadır.¹

İki ya da daha fazla dil biriminin belirli sınırlılık ve düzen içerisinde genellikle aynı dizimde birlikte kullanılmaları şeklinde tanımlanan eşdizimin² önemi, bu birlikteliğin büyük oranda sözcüklerin bireysel anlamını etkilemesinden ve bizi aslî anlamlarının dışında başka anlamlara götürmesinden kaynaklanmaktadır. Bu da bir dilde sözcüklerin ses, biçim ve anlam özellikleri yanında sözdizimi içerisinde başka kelimelerle kurdukları ilişkinin de önem arz ettiğini göstermektedir. Bu tür sözcüklerin kullanımları ile ilgili olarak sözcüğün ait olduğu dili, anadili olarak konuşanlar pek fazla bir problem yaşamazken, yabancı dil olarak konuşanlar bazı sorunlarla karşılaşabilmektedir.³ Yabancı dil öğrenenlerin karşılaştığı problemlerin en başında, bu sözlük anlamlarından hangisinin hangi durumda seçileceğini anlamalarına yardım edecek uygulamaların olmamasından ve sözlüklerin bazılarında yeterli örneklerin bulunmamasından kaynaklandığı söylenebilir.

Yabancı dil öğrenenlerin sözcükleri hatalı bir şekilde kullanmalarını en aza indirmek, bu tür eşdizimli yapılara dikkat çekilmesi ve bu sözcüklerin dilin doğal yapısına uygun bir şekilde kullanılmasını sağlamakla mümkündür.

Türkiye’de Arapça eşdizimlilik üzerine çeşitli araştırmacıların eşdizimliliği konu alan makale, yüksek lisans ve doktora tezleri mevcuttur. Bu çalışmaların hemen hepsinde eşdizim hakkında teorik bilgiler verilerek örneklendirmeler yapılmıştır. Yine eşdizimlilik hakkında Arapça yaygın eşdizimli fiilleri⁴ ve bazı eşdizimli ifadeleri⁵ ele alan birkaç çalışma da bulunmaktadır. Fakat bu çalışmalar, etkinlikleri bütüncül bir metinden bağımsız olarak sunduğu ve sadece fiil eşdizimlerine yer verdiği için daha ziyade ders materyallerine yardımcı kaynak niteliğinde olduğu söylenebilir.

Çalışma konumuzu oluşturan *el-‘Arabiyye li’l-Hayât* kitabının en belirgin özelliği, metin içinde geçen eşdizimli ifadeleri metin sonu çalışmalara da taşıyarak çeşitli alıştırmalarla öğrencilere kademeli olarak uygulama becerileri kazandırmayı ve eşdizimli ifadelerin özümsemesine katkı sunmayı hedeflemesidir.

Çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde eşdizimin tanımı, önemi, özellikleri ve türlerinden; ikinci bölümde ise *el-‘Arabiyye li’l-Hayât* kitabında geçen eşdizim uygulamalarının Arapça öğrenimine katkısından bahsedilecektir. Konunun daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacağı düşünüldüğünden, öncelikle eşdizimin tanımı, önemi, özellikleri ve türlerinden bahsetmek yerinde olacaktır.

1. EŞDİZİMLİLİK TERİMİ, ÖNEMİ VE TÜRLERİ

1.1. EŞDİZİMLİLİK

Eski Arap dilbilimciler eserlerinde eşdizim olgusuna dikkat çekmiş olmakla birlikte⁶ ilk olarak eşdizimlilik terimini (collocation) dilbilim dünyasına İngiliz dilbilimci Firth kazandırmıştır.⁷ Çağdaş Arap dilbilim-

1 Şeyma Gülsüm Önder, *Arap dilinde eşdizim* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2014), 5.

2 Neticeyi Tayyibe Eken, “Eşdizimlerin saptanmasına ve betimlenmesine yönelik kuram ve yaklaşımlar”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 13/33 (2016), 29-30.

3 Bayram Çetinkaya, “Eşdizimli sözcükler”, *Turkish Studies* 4/4 (2009), 199.

4 Bk. Enes Balı - H. Hüseyin Köksal, *Yaygın Eşdizimleriyle Arapçada anahtar fiiller* (İzmir: Akdem yayınları, 2019).

5 Bk. Emine Dedeoğlu - Gül Şen, *İngilizce-Arapça-Türkçe Eşdizim* (Ankara: Fecr Yayınları, 2010).

6 Muhtâr İbn Kuveydir - Ahmed Emîn Bu'lâmullâh, “el-Mutelâzimâtu'l-lafziyye fî dav'i'l-ittisâki'l-mu'cemî ve's-siyâk'l-lugavî”, *Mecelletu işkâlât fi'l-luga ve'l-edeb* 09/2 (2020), 255.

7 Bilge Merve Karadağ, “Yabancılarla Türkçe öğretiminde eşdizimlilik: Bir model önerisi”, *Journal of Linguistics - Dilbilim*

ciler ise bu kelimenin karşılığı noktasında yeknesaklık sağlayamamış, farklı kelimeler kullanmışlardır. Bu kelimelerden bazıları şu şekildedir:

1. المصاحبة
2. التلازم
3. الإفتترانُ اللفظي
4. الرصف والنظم
5. التضام
6. قيود التوارد

Örneğin Hasan Gazâle eşdizimi: Genellikle iki, bazen üç veya daha fazla kelimededen oluşan ve dilde sıklıkla birbirine bağlı olan ve birbiriyle tekrarlanan belagat ifadeleri olarak tanımlamıştır. Gazâle, birlikteliği oluşturan kelimelerin birbirine bağlı olmalarından hareketle eşdizimi *et-telâzum* şeklinde kavramlaştırmayı tercih etmiştir.⁸ Fakat bu kavramlardan ilk defa Muhammed Ebu'l-Ferec'in kullandığı *el-musâhabe* kelimesinin diğerlerine oranla yaygınlık kazanarak ön plana çıktığı söylenebilir.⁹ *Musâhabe*'nin tanımı şu şekildedir: İki veya daha fazla kelimededen oluşan ve bu kelimelerin birbiriyle ilişkisinden dolayı tek başına ifade ettikleri kök anlamından farklı, yeni bir anlam kazanan dilsel birimlerdir.¹⁰

Firth'e göre ise, bir dilsel birim diğer dilsel birimlerle, bir bağlam içinde, aynı metin çevresinde görünmekteyse eşdizimli olarak kabul edilmektedir. Halliday eşdizimi, sözcüklerin birlikte bulunma eğilimi şeklinde tanımlamaktadır. Nesselhauf, eşdizimliliği, dilde belirli bir kullanım sıklığına sahip olması şartıyla sözcüklerin belirli bir aralık içerisindeki birliktelikleri şeklinde tanımlamakta ve genellikle kalıplaşmış yapıda sözcük örüntüleri olduğunu vurgulamaktadır.¹¹ Lyons, eşdizimlerin dizimsel (sentagmatik) ilişkilerine dikkat çekerek, sözcüklerin dilbilgisel olarak birbirine bağlı birliktelik oluşturması şeklinde tanımlamaktadır. Leech ise eşdizimi kültürel çevreyle ilişkilendirerek şöyle tanımlamaktadır: "Eşdizimsel anlam, bir sözcüğün kendisiyle birlikte bir arada bulunma eğilimi gösteren sözcüklerin çevresel ilişkilerden kazandığı çağrışımlardan oluşur."¹² Literatürde eşdizim kavramını açıklamaya yönelik farklı tanımların ortak noktası, bu birlikteliklerin en az iki kelimededen oluşması ve kullanılan sözcükler arasında dizimsel veya çevresel bir ilişki olması gerektiğidir.

1.2. EŞDİZİMLİ TERİMLERİN ORTAK ÖZELLİKLERİ

Araştırmacıların, üzerinde hemfikir oldukları bir eşdizim tanımı olmasa da farklı çalışmalarda eşdizim için ortak olarak rastlanan özellikler şöyle sıralanabilir:

a. Eşdizimliler alan-bağımlıdır: Bir alanda ele alınan metin, ilgili terminolojiye/terim bilgisine ve alan bağımlı eşdizimsellere gereksinim duymaktadır.¹³ Örneğin السوق السوداء *kara borsa* terimini anlamlandırmak, ekonomi ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmayı gerektirmektedir.

b. Eşdizimliler nedensizdir: Dil içinde hangi sözcüklerin eşdizim oluşturacağı hangilerinin oluşturmayacağı; bir kelimenin milyonlarca kelime içinden hangisini seçip eşdizim oluşturacağı konusunda belirli bir kural yoktur.¹⁴ Örneğin "قَطِيعٌ مِنَ الْعَمَمِ/koyun sürüsü" Arapça'da sıklıkla kullanılan eşdizimlerdenidir. Ancak

Dergisi 0/34 (01 Eylül 2020), 30; Mehmet Hakkı Suçin, *Öteki dilde var olmak: Arapça çeviride eşdeğerlik*, ed. Levent Çeviker (İstanbul: Say yayınları, 2013), 140; Sa'îde Kuhîl, "et-Telâzumu'l-lafzî fi'l-Kurâni'l-Kerîm ve temârînu't-terceme", *el-Mutercim* 21 (2010), 171.

8 İbn Kuveydir - Bu'lânullâh, "el-Mutelâzimâtu'l-lafziyye", 256-257.

9 Hammâde Muhammed 'Abdulfettâh el-Huseynî, *el-Musâhebetu'l-lugaviyye ve eseruhâ fi tahdîdi'd-dilâle fi'l-Kur'ân-i'l-Kerîm* (Kahire: Ezher Üniversitesi, Doktora Tezi, 2007), 65; Yaşar Daşkıran, "Arap dilinde eşdizim ve Arapça sözlüklerde eşdizim sorunu", *Journal of Islamic Research* 1/26 (2015), 2.

10 Muhammed Abdullah Salih Eburub, "el-Mutelâzimâtu'l-lafziyye", *IUG Journal of Humanities Research* 25/1 (2016), 218.

11 Eken, "Eşdizimlerin saptanması", 30-31.

12 Suçin, *Öteki dilde var olmak*, 140.

13 Neticeyi Tayyibe Eken, *Anlatı metinlerinde sözcük birliktelikleri: Türkçe üzerine eğitim-öğretim ortamları hedefli gözlemler* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Doktora Tezi, 2105), 46.

14 Senem Kumova Metin - Bahar Karaoğlan, "Türkiye Türkçesinde eşdizimlerin istatistiksel yöntemlerle belirlenmesi",

bu eşdizimde “قَطِيعٌ/sürü” kelimesinin yerine, eşanlamlısı olmasına rağmen niçin “سُرْبٌ/sürü” sözcüğünün kullanılmadığı açıklanamamaktadır. İnsanların aşinalıkları dışında bu lafızların birlikteliklerini açıklayan her hangi bir sebep bulunmamaktadır.¹⁵

**c. Eşdizimliler tekrar tekrar gerçekleştirilen, kalıplar biçiminde sözlükçede depolanan dizili yapılar-
dır.** Bu özellik, bu birlikteliklerin basit birer istisna olmadığını, verilen bir bağlamda sıklıkla bir arada görülebildiklerini belirtmektedir.¹⁶ Mesela Arapçada “سَعَى بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ Safa ile Merve arasında koştu.” ifadesindeki kelime örüntüleri sürekli bu şekilde tekrar edilemediği için سَعَى fiilinin yerine جرى fiilinin kullanılması mümkün değildir.

d. Sözcüksel değiştirilemezlik: Kullanılan bağlam açısından aynı anlamı ifade etse bile eşdizim örüntülerinden biri başka sözcüklerle değiştirilememektedir.¹⁷ Çünkü eşdizimler dilde hazır olarak mevcuttur. Konuşan kişi, eşdizimleri ikili ifade olarak alır ve kullanır. Aksi takdirde, konuşulan dil ana dili olan bir dinleyici, söz konusu ifadeyi duyduğunda hatalı bir kullanım olduğunu hemen anlar.¹⁸ Örneğin konuşmacı, “حَضَرَ حَسَنٌ إِلَى الْمَدْرَسَةِ Hasan okula geldi.” cümlesindeki kelimeleri seçme özgürlüğüne sahiptir. حَضَرَ yerine aynı anlama gelen جَاءَ kelimesini kullanabilir. Fakat عَلِمْتُ السَّلَامُ cümlesindeki eşdizimin parçalarını istediği gibi değiştiremez, diğer bir ifadeyle الخَيْرُ yerine السَّلَامُ diyemez.

1.3. EŞDİZİMİN ÖNEMİ

Dilin ve dil öğretiminin dil bilgisi ve sözcük bilgisi olmak üzere iki temel bileşeni vardır. Yabancı dil öğretiminde genel dil bilgisi kurallarının yanı sıra belirli bir söz varlığı da öğretilir. Söz varlığı bilgisi, yabancı dil öğretiminin önemli birimlerinden birini oluşturur. Bir yabancı dilin edinilmesinde ve dört temel dil becerisinin geliştirilmesinde dil bilgisi becerisi önemli olmakla birlikte, söz varlığı bilgisi ve sözcük öğretimi de en az dil bilgisi öğretimi kadar önemlidir. Esasen dilin etkili, doğru ve akıcı kullanılabilmesinin öğrencinin bu söz varlığı bilgisindeki yeterliğine bağlı olduğu rahatlıkla söylenebilir. Söz varlığı bilgisi, bir dilin sözcüklerini birbirinden bağımsız bir şekilde ayrı ayrı bilmek değildir. Gerçek söz varlığı bilgisinin sözcüklerin diğer sözcüklerle birlikte kullanım becerisini ve yeterliğini ifade ettiği söylenebilir. Bu anlamda sözcüklerin sözlüksel yapılarının da bilinmesi gerekir. Eşdizimler belirli sözlüksel yapıları ve grameri olan sözcük birleşmeleridir. Söz varlığı içerisinde tek sözcükten oluşan unsurların metinlerde¹⁹ diğerlerine nispeten daha fazla yer tuttuğu zannedilebilir. Ancak sanılanın aksine Hill, okunulan, yazılan, söylenen ve duyulan her şeyin %70'inin eşdizimlilerden oluştuğunu ileri sürer. Bu bilgi, yabancı dil öğretiminde ve öğrencilerin söz varlığı bilgisinin geliştirilmesinde eşdizimlilerin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.²⁰ Eşdizimlerin öneminin daha iyi anlaşılması için eşdizimli ifadelerin faydaları şu beş maddede ele alınabilir:

1- Eşdizimler dil üretimin önemli mekanizmalarından biri olup Arap dilini hem muazzam miktarda lafız ve anlamla zenginleştirmekte²¹ hem de çeşitli birliktelikler aracılığıyla kelimelerin anlamını belirlemede önemli bir rol oynamaktadır. Mesela kişinin ailesi ve akrabaları anlamına gelen أهل kelimesi، البيت kelimesiyle ilişkilendirildiğinde أهل البيت Hz. Peygamber'in yakınları، الكتاب kelimesiyle ilişkilendirildiğinde أهل الكتاب Yahudi ve Hıristiyanlar، المدينة kelimesiyle ilişkilendirilip أهل المدينة denildiğinde ise Medine'nin sakinleri anlamına gelerek farklı manalar kazanmaktadır.²²

bilgi 78 (Yaz 2016), 256.

15 Mecdî Hâc İbrahim, Ümniyye Ahmed Abdulveys İbrahim, “Tatavvuru mefhûmi't-telâzumi'l-lafzi beyne'l-Garb ve'l-'Arab”, *Mecelletu'd-Dîrâsâti'l-Lugaviyye ve'l-Edebiyye* 12/Özel Sayı (2018), 34.

16 Eken, *Anlatı metinlerinde sözcük birliktelikleri*, 47; Paula Santillán Grimm, “Tasnîf muceddud ve muceddud li'l-mutelâzîmâtî'l-lafziyyeti'l-'Arabiyye”, *el-Mu'cemiyetu'l-'Arabiyye kadâyâ ve âfâk*, ed. Abdulkâdir el-Fâsi (Ürdün: Kunûzu'l-ma'rife, 2014), 2/301.

17 Eken, *Anlatı metinlerinde sözcük birliktelikleri*, 48.

18 Önder, *Arap dilinde eşdizim*, 5.

19 Nuh Doğan, “Yabancılar Türkçe öğretiminde eşdizimsel farkındalık ve öğrencilerin eşdizim yeterlikleri”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 12/68 (2019), 116.

20 Doğan, “Yabancılar Türkçe öğretiminde eşdizimsel farkındalık”, 117.

21 İbdâh - Abeneh, “el-Musâhabetu'l-lafziyye fi Kitâbi Mutehayyeru'l-elfâz li'bni Fâris”, 225.

22 Mecdî Hâc İbrahim, Ümniyye Ahmed Abdulveys İbrahim, “Tatavvuru mefhûmi't-telâzum”, 37; el-Huseynî, *el-Musâhabetu'l-lugaviyye*, 90.

2- Eşdizimli sözcükler cümleye güzellik ve güç katar.²³ Konuşmacı, kasıtlı veya kasıtsız olarak cümlesini süslemek ve etkisini artırmak için eşdizimli sözcüklere başvurur. Eşdizimli sözcüklerin güzel, etkili ve yerinde kullanılması dil-kültür birikimine bağlıdır. Konuşmacının dil kültürüne vukûfiyeti arttıkça eşdizimli sözcükleri kullanma becerisi de artacaktır. Bu sayede kelimelerin tek başına kullanıldıklarında ifade ettiklerinden daha güçlü anlamları ifade edebilecektir.²⁴ Mesela “فُلَانٌ مَشْهُورٌ *Filan meşhurdur.*” cümlesini, eşdizimli sözcükler kullanarak “فُلَانٌ يُشَارُ إِلَيْهِ بِالْبَتَانِ *Filan parmakla gösterilir.*” şeklinde ifade ettiğimizde, birinin şöhreti daha güçlü ve etkileyici bir şekilde ortaya konabilmektedir.

3- Yabancıların ikinci dili öğrenme aşamalarında eşdizimli sözcükler; değişiklik, hazif (eksilti) veya eklemeyi kabul etmedikleri için dil hatalarına karşı güvenlik kalkanı oluşturarak dilin korunmasına katkı sağlar.²⁵

4- Eşdizim, bir kelimenin ardından hangi kelimenin gelebileceğinin tahmin edilmesine yardımcı olur. Tek kelimelerle karşılaştırıldığında kısa ifadelerin yani eşdizimli ifadelerin ezberlenmesi daha kolaydır.²⁶

5- Eşdizimler dil öğrenimini eğlenceli ve kolay hale getirerek, dili daha kolay edinmeye yardımcı olur. Ana dili Arapça olmayanların eşdizim konusunu bilmeden pek çok anlama gelen mecaz ifadeleri içeren eşdizimli terkiplerin ifade ettiği manaları kolaylıkla anlaması mümkün değildir. Örneğin “رَبِّيَ نِدَاءَ رَبِّهِ *Rabbisinin çağırısına cevap verdi.*”, “لِحَقِّ بِالرَّيْفِيِّ الْأَعْلَى *En yüce dosta ulaştı.*”²⁷ vb. ifadeleri eşdizim konusuna hakim olanların anlaması daha kolaydır.

Eşdizimin tanımı, özellikleri ve önemi hakkında bilgi verildikten sonra eşdizimin türlerinden bahsedilmesi faydalı olacaktır.

1.4. EŞDİZİM TÜRLERİ

Eşdizimler yapı bakımından, *serbest eşdizimler*, *sınırlı eşdizimler* ve *bağımlı eşdizimler* olmak üzere üç kısma ayrılmaktadır.

1.4.1. SERBEST EŞDİZİMLER (OPEN COLLOCATION / التصاحب الحر)

Eşdizimin bu türünde, birliktelik oluşturan kelimeler arasındaki ilişki çok güçlü ve sıkı değildir.²⁸ Daha açık bir ifadeyle manayı etkilemeden eşdizimi oluşturan kelimelerden birinin rahatlıkla eşanlamlısıyla değiştirilmesi mümkündür.²⁹ Örneğin طَوِيلٌ kelimesinin aşağıdaki tabloda olduğu gibi birçok sözcükle birliktelik oluşturduğu görülmektedir:

Uzun adam	رَجُلٌ طَوِيلٌ	Uzun saç	شَعْرٌ طَوِيلٌ
Uzun bitki	نَبَاتٌ طَوِيلٌ	Uzun nehir	نَهْرٌ طَوِيلٌ
Uzun yol	طَرِيقٌ طَوِيلٌ	Uzun vakit	وَقْتُ طَوِيلٌ

23 İbdâh - Abebneh, “el-Musâhabetu'l-lafziyye fi Kitâbi Mutehayyeru'l-elfâz li'bni Fâris”, 225; Kuhîl, “et-Telâzumu'l-lafzî fi'l-Kurâni'l-Kerîm ve temârînu't-terceme”, 176.

24 Muhammed Abdullah Salih Eburrub, “el-Mutelâzîmâtü'l-lafziyye”, *IUG Journal of Humanities Research* 25/1 (2016), 80; Husâmeddîn Mustafa, *Ususu ve kavâidu san'ati't-terceme* (www.hosameddin.org, 2011), 128.

25 İbdâh - Abebneh, “el-Musâhabetu'l-lafziyye fi Kitâbi Mutehayyeru'l-elfâz li'bni Fâris”, 225.

26 Balı - Yıldız, “Arapça Fiil+İsim Birlikteliğindeki Eşdizimlerde Fiilin Türkçeye Aktarımında Farklı Anlamlar Kazanması Üzerine Bir Değerlendirme”, 686.

27 İbdâh - Abebneh, “el-Musâhabetu'l-lafziyye fi Kitâbi Mutehayyeru'l-elfâz li'bni Fâris”, 225.

28 Muhammet Kurt, “Arapça eşdizimsel ifadelerin yazılı basında yer alan spor metinleri yoluyla örneklendirilmesi”, *International Journal of Sport Culture and Science Özel Sayı 4* (Ağustos 2015), 518; Önder, *Arap dilinde eşdizim*, 22; Muhammet Kurt, *Arapça yazılı basında yer alan spor metinlerindeki eşdizimsel ifadelerin sınıflandırılması* (Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 18; Suçin, *Öteki dilde var olmak*, 149.

29 Seyyid Mahmûd Mirzâyî el-Huseynî vd., “el-Musâhabetu'l-lafziyye fi şî'ri Lebîd b. Rabî'a el-'Âmirî; dirâse dilâliyye”, *İdââtü'n-nakdiyye* 18 (2015), 122; el-Huseynî vd., “el-Musâhabetu'l-lafziyye fi şî'ri Lebîd”, 80; Enes Balı, *Medya Arapçasında siyaset konulu eşdizimler (Örnek ve çözümlenmeleri)* (Ankara: Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 59.

Serbest eşdizimler, diğer dillerde olduğu gibi Arap dilinde de çok geniş bir alanı kapsamaktadır. Fakat bu söylediğimizden serbest eşdizimlerin hiçbir sınırlayıcısının olmadığı anlaşılmalıdır. Zira başta sözcüğe ait çevresel ve kültürel ilişkilerin yanı sıra³⁰ sözcüğün kullanıldığı bağlam, kullanılan metin türü, resmiyet derecesi gibi birçok faktör, serbest eşdizim oluşturmaya elverişli olan sözcüğün sınırlılığını etkileyen faktörler arsında yer almaktadır.³¹ Tabloda verilen örnekte, وَطَيْلٌ kelimesinin وَثَّتْ نَهْرٌ، شَعْرٌ، طَرِيقٌ، نَبَاتٌ، رَجُلٌ gibi birçok kelimeyi niteleyerek birliktelik oluşturması mümkün olmasına rağmen Arap dilinin örf ve kültürü, “جَبَلٌ/dağ” kelimesini nitelemesine imkân vermemektedir. Çünkü Araplar “هَذَا جَبَلٌ طَوِيلٌ” *Bu uzun bir dağdır.*” demeyip “هَذَا جَبَلٌ عَالٍ” veya “هَذَا جَبَلٌ شَاهِقٌ” *Bu yüksek bir dağdır.*” demektedirler.³²

1.4.2. SINIRLI EŞDİZİMLER (RESTRICTED COLLOCATIONS / التصاحب المنتظم)

Sözdizimsel kurallarla bir araya gelen kelimelerin birtakım seçim kısıtlılıkları çerçevesinde oluşturdukları birlikteliklerdir.³³ Sınırlı eşdizimlerin serbest eşdizimlerden farklı olarak, eşdizimsel aralıkları daha dardır. Eşdizim örüntüleri arasındaki ilişki artık daha kuvvetli ve semantik olduğundan ve birbiriyle sürekli tekrar edilmelerinden dolayı eşdizimi oluşturan kelimelerden birinin başka bir kelimeyle değiştirilmesi veya başka bir eklemeyi kabul etmesi mümkün değildir.³⁴ Bir diğer özelliği ise, birlikteliği oluşturan kelimelerden birinin gerçek anlamının dışında mecâzî anlamda kullanılmasıdır.³⁵ Alıcı dilsel örf ve dil kültür birikimine göre bu kelimelerden birini duyduğunda kolaylıkla diğerini tahmin edebilmektedir.³⁶ Sınırlı eşdizime bazı örnekler şöyledir:

Namazı kıldı.	أَقَامَ الصَّلَاةَ
Allah'ın selamı sizin üzerinize olsun.	السَّلَامُ عَلَيْكُمْ
Safa ile Merve arasında koştu.	سَعَى بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ
Kâbe'nin etrafını tavaf etti.	طَافَ حَوْلَ الْكَعْبَةِ

Eşdizimin bu türünde eşdizim aralığı, birliktelik oluşturan kelimeleri deyimisel ifadelere dönüştürecek boyutlarda olmayıp aksine, serbest eşdizimlerden biraz daha dar bir anlam aralığına sahip olmaktadır. Verilen örneklerden أَقَامَ fiilinin birtakım kelimelerle birliktelik oluşturması örneğin “أَقَامَ حَفْلَةً” *Tören düzenledi.*”, “أَقَامَ باراجَ” *Baraj inşa etti.*”, “أَقَامَ العَدْلَ” *Adaleti sağladı.*” şeklinde söylenmesi doğru kabul edilirken, dilsel örf “الصلاة” kelimesinin “أَقَامَ” fiilinden başka bir fiil ile birliktelik oluşturmasına müsaade etmemektedir. Bu durumda أَقَامَ fiilinin الصلاة kelimesiyle birlikteliği serbest eşdizim, الصلاة kelimesinin أَقَامَ fiiliyle birlikteliği ise sınırlı eşdizim olarak değerlendirilmektedir.³⁷

1.4.3. BAĞIMLI EŞDİZİMLER (BOUND COLLOCATION / التصاحب المحدد)

Sözcüklerin birbirinden neredeyse ayrılamayacak kadar sık kullanıldığı eşdizim çeşididir. Bağımlı eşdizimlerde, artık sözcükler tam anlamıyla birbirleri ile anlamsal bütünlük oluşturduğu için, uygunluk bakımından diğer eşdizim çeşitlerine göre en üst seviyede yer alırlar.³⁸ Bu tarz eşdizimlerde kullanılan bir sözcük neredeyse diğer sözcüğü çağrıştırır ve onsuz anlamı tam olarak ifade edemez.³⁹ Eşdizimliliğin bu türüne şu örnekler verilebilir:

30 Zeynep Abdurrahman İbdâh - Yahyâ Abebneh, “el-Musâhabetu'l-lafziyye fi Kitâbi Mutehayyeru'l-elfâz li'bni Fâris”, *IUG Journal of Humanities Research* 28/3 (2019), 222.

31 Suçin, *Öteki dilde var olmak*, 150.

32 İbdâh - Abebneh, “el-Musâhabetu'l-lafziyye fi Kitâbi Mutehayyeru'l-elfâz li'bni Fâris”, 222.

33 Eken, “Eşdizimlerin saptanması”, 36.

34 Önder, *Arap dilinde eşdizim*, 24; İbdâh - Abebneh, “el-Musâhabetu'l-lafziyye fi Kitâbi Mutehayyeru'l-elfâz li'bni Fâris”, 80.

35 el-Huseynî vd., “el-Musâhabetu'l-lafziyye fi şî'ri Lebîd”, 123.

36 İbdâh - Abebneh, “el-Musâhabetu'l-lafziyye fi Kitâbi Mutehayyeru'l-elfâz li'bni Fâris”, 222; el-Huseynî, *el-Musâhabetu'l-lugaviyye*, 80; Ş. Cengiz Arslan, *Arap basınında eşdizimsel ifadeler* (Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 25.

37 İbdâh - Abebneh, “el-Musâhabetu'l-lafziyye fi Kitâbi Mutehayyeru'l-elfâz li'bni Fâris”, 223.

38 Önder, *Arap dilinde eşdizim*, 25.

39 Kurt, “Arapça Eşdizimsel İfadeler”, 519.

Şiddetli savaş	حَرْبٌ صَّرُوسٌ	İğrenç suç	جَرِيمَةٌ نَكَرَاءُ
Şiddetli fırtına	عَاصِفَةٌ هَوَّجَاءُ	Beyaz saray	الْبَيْتُ الْأَبْيَضُ

Bağımlı eşdizimler, örneklerden de anlaşıldığı üzere, örüntüleri başka kelimelerle yer değiştiremeyecek kadar birbirlerine bağlı olan yapılardır.⁴⁰ Birliktelik oluşturan kelimelerin birbirleri ile olan irtibatından dolayı, bağımlı eşdizimlerin, deyimlerle eşdizimler arasında bir köprü olarak nitelendirilmesi mümkündür.⁴¹ Zira bağımlı eşdizimlerin kullanımını yaygınlaştıkça ve tekrar ettikçe deyimisel ifadelere dönüşmektedir.⁴²

2. EL-'ARABIYYE Lİ'L-HAYÂT KİTABI'NDA GEÇEN EŞDİZİM UYGULAMALARI

Ülkemizde üniversitelerde okutulan *Arapça Dil Serisi/Silsiletü'l-Lisan*⁴³ ve *Kırâe Serisi*⁴⁴ gibi Arapça ders kitapları incelendiğinde bu kitaplarda yer alan metinlerde birçok eşdizim örüntüleri geçmesine rağmen, kitapta geçen eşdizimlerin eşdizim olduğunu sadece konuya hâkim olanlar bilmektedir. Diğer hocalar, özellikle de öğrenciler böyle bir konunun varlığından habersiz oldukları için bazı sözcüklerin (eşdizim örüntülerinin) sürekli birlikte zikredildiğini dahi fark edememektedir. Ayrıca ülkemizde takip edilen bu dil serilerinde, eşdizimli sözcüklerle alakalı alıştırmalara yer verilmediği için doğal olarak eşdizim konusuna hâkim olan hocaların bile bu konuya dikkat çekmedikleri veya diğer etkinliklerden dolayı buna fırsat bulamadıkları söylenebilir. Arapça eğitimi sırasında eşdizimli sözcüklere dikkat çekilmemesi, öğrencileri kelime öbeklerinin tüm imkânlarını kullanmaktan mahrum bırakmaktadır. Özellikle ileri düzeyde yabancı dil öğrenenlerin, sözcükleri hatalı kullanmalarını önleyebilmek veya azaltabilmek, sözcüklerin aynı dizim içerisinde sıkça birlikte oldukları diğer sözcükleri bir arada gösteren eşdizimli sözcüklere dikkat çekilmesi ve dil becerilerini kazandırmaya yönelik çeşitli etkinliklerle desteklenmesiyle mümkündür. Bu ihtiyacı karşılamak için bazı Arap ülkelerinde ve geçmiş yıllarda ilk üç kitabı ülkemizde bazı üniversitelerde ders kitabı olarak okutulan *el-'Arabiyye li'l-Hayât* serisinin önemli bir ders materyali olduğu söylenebilir.

Seri, Suudi Arabistan Riyad Melik Suûd Üniversitesi hocaları Mahmut İsmail Sînî ve arkadaşları tarafından hazırlanmış olup dört kitaptan oluşmaktadır. Bir dildeki yazılan, söylenen, okunulan ve duyulan şeylerin yarından çoğunun eşdizimli sözcüklerden oluştuğu dikkate alındığında, seriyi oluşturan kitapların hepsinde eşdizimli sözcüklerin yer alması kaçınılmazdır. Fakat eşdizim bilgisi hedef dille alakalı belirli bir dil birikimi ve kültür seviyesi gerektirdiği için, eşdizimlere serinin üçüncü kitabıyla birlikte dikkat çekilmeye başlanılmıştır. İki ciltten oluşan dördüncü kitapla birlikte ise her okuma parçasında eşdizimli ifadelerle alakalı birbirinden farklı etkinliklere yer verildiği görülmektedir. Muhadese (diyalog) ağırlıklı dersler ve alıştırmaların yanı sıra gramer konularını da işleyen bir tarzı vardır. Eşdizimlilik açısından söz konusu kitabın en belirgin özelliği, metin içinde geçen eşdizimli ifadeleri metin sonu çalışmalarına da taşıyarak çeşitli aktivitelerle öğrencilere uygulama becerileri kazandırmayı hedeflemesidir.

Arapçada eşdizimli sözcükler fiil+isim, fiil+fiil, isim+isim, isim+sıfat, fiil+ilgeç, fiil+zarf, isim+ilgeç+isim, sıfat+zarf, girişik tamlama ve cümle gibi çeşitli dilbilgisel konularda gelebilmektedir.⁴⁵ Çalışma konusunu oluşturan *el-'Arabiyye li'l-Hayât* kitabındaki eşdizim etkinlikleri genel olarak fiil+isim ve isim+isim birlikteliklerinden oluştuğu için konunun bu iki başlık altında incelenmesi uygun görülmüştür.

2.1. FİİL+İSİM BİRLİKTELİĞİ

Arap dilinde fiil+isim birlikteliğinde gelen eşdizimlerde fiil ile birlikte kullanılan sözcüğün (mef'ûlün bih veya fâil) bağlam içerisine dâhil edilmesi sonucu fiilin anlamını değiştirip ona farklı anlamlar kazandırdığı ile ilgili pek çok örnekle karşılaşmak mümkündür. *el-'Arabiyye li'l-Hayât* serisinin en önemli özel-

40 Önder, *Arap dilinde eşdizim*, 25.

41 Suçin, *Öteki dilde var olmak*, 152.

42 İbdâh - Abeneh, "el-Musâhabetu'l-lafziyye fi Kitâbi Mutehayyeru'l-elfâz li'bni Fâris", 223-224.

43 Muhammed Abs vd., *Arapça Dil Serisi/Silsiletü'l-Lisan* (İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Yayınları, 2016).

44 Süleyman Kablan, *Kırâe Serisi* (İstanbul: Mektep Yayınları, 2019).

45 Suçin, *Öteki dilde var olmak*, 155.

liklerinden biri, söz konusu bu durumu metin sonu alıştırmalara taşıyarak metin içinde geçen fiil ve fiilin aldığı en yaygın 3 birliktelik ile göstermeye çalışmasıdır. Mesela IV. kitabın II. cildinin 9. sayfasında yer alan 5. alıştırmada ذَهَبَ, حَمَلَ, أَكْرَمَ ve فَتَحَ fiillerinin her biriyle alakalı yaygın üçer tane eşdizim verilerek altı çizili bu sözcüklerin anlam farklılıklarının söylenilmesi istenmiştir. Bu fiillerden ikisinin aldığı eşdizimleri görmek için aşağıdaki tablo incelenebilir.

أَدْرَجَ fiilinin aldığı birliktelikler:	
Çocuk sevdiği programı izlemek için televizyonu açıyor.	يُدِيرُ الطِّفْلُ جِهَارَ التِّلْفِيزِيُونِ لِيَشَاهِدَ بَرْنَامَجَهَ الْمُحِبِّبِ.
Kararını açıklamadan önce iyice düşünmen gerekir.	عَلَيْكَ أَنْ تُدِيرَ الْفِكْرَةَ فِي عَقْلِكَ جَيِّدًا قَبْلَ أَنْ تُصَدِّرَ قَرَارَكَ.
Televizyon temsilcisi fakültenin dekanıyla bir röportaj yapmaktadır.	يُدِيرُ مَنْدُوبُ التِّلْفِيزِيُونِ جَوَارًا مَعَ عَمِيدِ الْكَلِيَّةِ. ⁴⁶

فَتَحَ fiilinin aldığı birliktelikler:	
Teknoloji bilimsel gelişmenin önünde geniş ufuklar açmaktadır.	تَفْتَحُ التَّكْنُولُوجِيَا آفَاقًا وَاسِعَةً أَمَامَ التَّقَدُّمِ الْعِلْمِيِّ.
Anne temiz havanın girmesi için pencereyi açıyor.	تَفْتَحُ الْأُمُّ النَّافِذَةَ لِتَدْخُلَ الْهَوَاءُ النَّقِيَّ.
Ordusuyla ilerlemeyi sürdüren komutan teker teker şehirleri fethetmeye başladı.	ظَلَّ الْقَائِدُ مُتَقَدِّمًا بِجَيْشِهِ يَفْتَحُ بِلَدًا بَعْدَ بِلَدٍ. ⁴⁷

el- 'Arabiyye li'l-Hayât kitabının eşdizimlerin anlam farklılıklarını göstermek ve pekiştirmek için IV. kitapta yer alan her metin sonu çalışmaların tamamında 5 numaralı etkinliği bu tarz alıştırmaya tahsis ederek bunu standart hale getirdiği görülmektedir. Somut örnek teşkil etmesi adına IV. kitap 28. sayfada yer alan ve Arap dilinde çok yaygın olarak kullanılan birkaç eşdizimli fiilin daha, burada tablo halinde sunulması isabetli olacaktır.

قَطَعَ fiilinin aldığı birliktelikler:	
Deve sabırlı bir şekilde çölleri kat etti.	قَطَعَ الْجَمَلُ الصَّحَارَى فِي صَبْرٍ.
İşçi ağacı kesti.	قَطَعَ الْعَامِلُ الشَّجَرَةَ.
Spiker onun sözünü kesti.	قَطَعَ الْمَذِيغَ كَلَامَهُ. ⁴⁸

وَضَعَ fiilinin aldığı birliktelikler:	
Coğrafyacılar rehber kitaplar yazdılar.	وَضَعَ الْجُغْرَافِيُونَ كُتُبَ الدَّلِيلِ.
Öğrenciler kitapları sıraların üzerine koydu.	وَضَعَتِ الطَّالِبَاتُ الْكُتُبَ عَلَى الْمَكَاتِبِ.
Anne güzel bir çocuk doğurdu.	وَضَعَتِ الْأُمُّ مَوْلُودًا جَمِيلًا. ⁴⁹

Kitabın eşdizim uygulama becerilerini kazandırmak için sunduğu aktivitelerden biri de eşdizimli fiillerle anlamlarının eşleştirilmesidir. Örneğin el- 'Arabiyye li'l-Hayât'ın IV. kitabının II. cildinde, ضَرَبَ fiilinin aldığı 8 tane yaygın eşdizim örneği ve Arapça anlamları verilerek bunların eşleştirilmesi istenmiştir. Bahsi geçen eşdizim etkinliği aşağıda tablo halinde verilmiştir:

تَعَدَّاهُ إِلَى رَقْمٍ جَدِيدٍ	ضَرَبَ عَلَى يَدِهِ.
مَنَعَهُ	ضَرَبَ خَمْسَةً فِي سِتَّةٍ.
سَكَ وَطَبَعَ	ضَرَبَ الْخِيَامَ.
أَوْقَعَ عَلَيْهِ الضَّرْبَ	ضَرَبَ الرَّقْمَ الْقِيَاسِيَّ فِي الْجَرِيِّ 50.

دَهَبَ وَأُبْعَدَ	ضَرَبَ الْعُمْلَةَ.
كَرَّرَهُ	ضَرَبَ الْوَالِدُ أَخَاهُ.
ذَكَرَهُ وَمِثْلُ لَهُ بِهِ	ضَرَبَ لَهُ مِثْلًا.
أَقَامَهَا وَنَصَبَهَا	ضَرَبَ فِي الْأَرْضِ.

46 Mahmud İsmail Sîni vd., el- 'Arabiyye li'l-hayât el-kitâbu'r-râbi' (Suûdi Arabistan: 'Îmâdetu şuûni'l-mektabât-Câmiatu'l-Melik Suûd, 1989), 2/9.

47 Sîni vd., el- 'Arabiyye li'l-hayât el-kitâbu'r-râbi', 2/9-10.

48 Sîni vd., el- 'Arabiyye li'l-hayât el-kitâbu'r-râbi', 2/28.

49 Sîni vd., el- 'Arabiyye li'l-hayât el-kitâbu'r-râbi', 2/28.

50 Mahmud İsmail Sîni vd., el- 'Arabiyyetu li'l-hayât el-kitâbu'r-râbi' (Suûdi Arabistan: 'Îmâdetu Şuûni'l-Mektabât-Câmiatu'l-Melik Suûd, 1989), 2/85.

Kitapta yer alan eşdizim aktivitelerinden bir diğeri de soru yöneltilip bu soruya sorunun hemen önünde parantez içinde verilen eşdizimli sözcüklerle cevap verilmesinin istenilmesidir. Kitabın sonuna kadar tekrarlanan soru-cevap tarzındaki bu alıştırmalarda 5 soru cümlesi bulunmaktadır. Bu tür etkinlikler, öğrencinin kendisine söz düşeceği ihtimali ile metinde geçen eşdizimlere dikkatini ve ilgisini arttırır, eşdizimli sözcüklerle verdiği cevap sayesinde konuşma yaratıcılığını ve becerilerini geliştirir. Söz konusu etkinlik aşağıda tabloda verilmiştir.

(يُتِيحُ الْفُرْصَةَ)	لماذا اختار المسؤول هذا الطفل الصغير لتقديم البرنامج.
(يُنْفِقُ الْوَقْتَ)	كيف يقضي أخوك عطلة الأسبوعية؟
(يَأْخُذُ بَعَيْنِ الْاِعْتِبَارِ)	ما رأيك في هذا الاختبار؟ ⁵¹
Bu etkinlikte yöneltilen soruların, verilen eşdizimlerin kullanıldığı aşağıdaki cümlelerle cevaplandırılması mümkündür:	
Görevli yeteneklerini göstermesi için ona bir fırsat sundu.	أَتَّاحَ الْمَسْئُولُ لَهُ فُرْصَةً لِيُظْهِرَ مَهَارَاتِهِ.
Vaktini kitap okuma ve film seyretmede harcıyor.	يُنْفِقُ وَقْتَهُ فِي قِرَاءَةِ الْكُتُبِ وَمُشَاهَدَةِ الْأَفْلامِ.
Bana göre bu sınavın sorularının zorluğu göz önünde bulundurulmalıdır.	بِرَأْيِي يَجِبُ أَنْ تَأْخُذَ صُعُوبَةَ اسْئَلَةِ هَذَا الْاِخْتِبَارِ بَعَيْنِ الْاِعْتِبَارِ.

Kitapta geçen diğer yaygın eşdizimli fiillerden birkaç örnek ve bunların çevirisi için aşağıdaki tabloların incelenmesi yararlı olacaktır:

1- دَفَعَ fiilinin aldığı birliktelikler:	
Sonbaharda rüzgâr gemiyi ters yöne iter.	فِي فَصْلِ الْخَرِيفِ تَدْفَعُ الرِّيَّاحُ السَّفِينَةَ فِي اتِّجَاهِ مَعَاكِسِ.
Otelden ayrılırken konuk, hesabı öder.	عِنْدَ مَغَادِرَةِ الْفُنْدُقِ يَدْفَعُ النَّزِيلُ الْحَسَابَ الْمَطْلُوبَ.
Bizi denize çıkaran bir yolda yürüdük.	مَشِينَا فِي طَرِيقٍ يَدْفَعُ بِنَا إِلَى الْبَحْرِ. ⁵²

2- أَلْقَى fiilinin aldığı birliktelikler:	
Yazar okuyucuların anlaması için konuya açıklık getiriyor.	يُلْقِي الْكَاتِبُ الصُّوْءَ عَلَى الْمَوْضُوعِ لِكَيْ يَفْهَمَهُ الْقَرَّاءُ.
Çocuk taşı suya atıyor.	يُلْقِي الْوَلَدُ الْحَجْرَ فِي الْمَاءِ.
İmam mescitte hutbe veriyor.	يُلْقِي الْإِمَامُ الْخُطْبَةَ فِي الْمَسْجِدِ. ⁵³

3- رَجَعَ fiilinin aldığı birliktelikler:	
Öğretmen dersten sonra eve döndü.	رَجَعَ الْأُسْتَاذُ إِلَى الْبَيْتِ بَعْدَ الدَّرَاسَةِ.
Öğretmen dersten önce kitaba müracaat etti.	رَجَعَ الْأُسْتَاذُ إِلَى الْكِتَابِ قَبْلَ الدَّرْسِ.
Öğretmen tartışmanın ardından düşüncesinden vazgeçti.	رَجَعَ الْأُسْتَاذُ عَنْ رَأْيِهِ بَعْدَ الْمُنَاقَشَةِ. ⁵⁴

Fiil+isim birlikteliğinde isim; fail veya mefulün bih olarak gelebilmektedir. Tablolar halinde verilen eşdizimli fiil örneklerinden de anlaşılacağı üzere, el- 'Arabiyye li'l-Hayât kitabında geçen fiil+isim birlikteliklerinde, isimlerin genellikle mefulün bih konumunda geldiği görülmektedir.

2.2. İSİM+İSİM BİRLİKTELİĞİ

Çalışmamıza temel teşkil eden el- 'Arabiyye li'l-Hayât kitabı sadece fiil+isim veya fiil+harf-i cer birlikteliklerini değil isim+isim (sıfat+mevsuf / muzâf+muzâfun ileyh) birlikteliklerinden oluşan eşdizim örnekleri de içermektedir. Mesela aşağıdaki tabloda eşdizimli sözcükler muzâf+muzâfun ileyh birlikteliğinden oluşmaktadır.

51 Sînî vd., el- 'Arabiyye li'l-hayât el-kitâbu'r-râbi', 2/11.
52 Sînî vd., el- 'Arabiyye li'l-hayât el-kitâbu'r-râbi', 1/86.
53 Sînî vd., el- 'Arabiyye li'l-hayât el-kitâbu'r-râbi', 2/64.
54 Sînî vd., el- 'Arabiyye li'l-hayât el-kitâbu'r-râbi', 2/64.

مطلع kelimesinin aldığı birliktelikler:	
Araplar rüzgârın yönüyle yıldızların konumunu irtibatlandırdı.	ربط العرب اتجاه الرياح مطلع النجوم .
Kasidenin girişini okudum, hoşuma gitti.	قَرَأْتُ مطلع القصيدة فأعجبني.
O gece, tan yerinin ağarmasına kadar bir esenliktir.	سلام هي حتى مطلع الفجر . ⁵⁵

Sıfat+mevsuf birlikteliğinden oluşan eşzidimli sözcükler için ise aşağıdaki tabloya bakılabilir:

دقيقة kelimesinin aldığı birliktelikler:	
Bilim adamları ülke hakkında doğru bilgiler topladılar.	جمع العلماء معلومات دقيقة عن البلاد.
Fabrikada iş bir dakika bile durmadı.	لم يتوقف العمل في المصنع دقيقة واحدة .
Teleskop sayesinde çıplak gözle göremeyeceğimiz çok küçük canlıları görürüz.	نرى بالمجهر كائنات دقيقة لا نراها بالعين المجردة. ⁵⁶

Kitapta öne çıkan bir diğer özellik de eşdizime konu olan kelimelerin metinde bir defadan fazla yer almasıdır. Kelimelere aynı metin içinde ve farklı metinlerde tekrar tekrar yer verilmesi, öğretilmesi amaçlanan kelimelerin bilgi düzeyinden beceri düzeyine yükseltilmesine büyük katkı sağlayacaktır. Örnek olarak *دقيقة* ifadesine IV. kitap II. ciltte 22. sayfada peş peşe iki paragrafta yer verilmiştir:

الرحلات السياسية

في عصور الازدهار السياسي، كانت الدولة الإسلامية دولة شاسعة المساحة، فأصبح من الضروري وجود مهام إدارية سياسية متنوعة. وتطلب النظام الإداري المركزي شق طرق المواصلات، وتعداد منازل البريد، وتحديد المسافات بينها، ولزم أيضاً جمع **المعلومات الدقيقة** من ولايات الدولة وتقسيماتها الإدارية، والوقوف على أحوال البلاد التي فتحت حديثاً.

أما شؤون المال والخراج فاقتضت معرفة الأماكن المأهولة عن الأقاليم ونوع الاقتصاد السائد كالمحاصيل الزراعية والمنتجات الصناعية والنشاط التجاري، وتقدير قيمة الخراج والزكاة. وأثرت السياسة في الرحلات من ناحية أخرى. حيث احتاجت الدولة - سواء في أيام الحرب أم السلم - إلى **معلومات دقيقة** عن الدول الأخرى وبخاصة المجاورة لها. فأوفدت السفارات وتبادلتها مع الدول ذات العلاقة، وعاد أسرى الحرب إلى بلادهم، وجمع هؤلاء وأولئك معلومات نافعة للدولة.

el-'Arabiyye li'l-Hayât kitabındaki eşdizim alıştırmaları kimi zaman boşluk doldurma kimi zaman kelime oyunları, kimi zaman da aynı kökten türeyen farklı kelimelerle boşluk doldurma şeklinde kendini göstermektedir. Örneğin, IV. kitabın II. cildinde sayfa 10'daki 8. alıştırmada (ع ل م) kökünden türeyen kelimelerden boşluğa hangisinin geleceğini isteyerek öğrencinin bir kökten türeyen kelimelerden cümledeki bağlamına göre hangisinin gelebileceğini öğrenmesi ve bunu beceri düzeyine çıkarması beklenmektedir.

الاستعلام	١- تَوَجَّهْتُ قَوْرَ وَصُولِي الْمَطَارَ إِلَى مُوظَّفٍ..... وَعَرَفْتُ جَمِيعَ الْبَيِّنَاتِ.
العَلَمَ	٢- رَفَعَ الْجُنُودُ..... قَوْقَ الْمَوْقِعِ بَعْدَ اسْتِبْلَائِهِمْ عَلَيْهِ .
الإعلام	٣- إدارة التليفزيون في هذا البلد تابعة لوزارة.....
المعلومات	٤- كيف استطعت أن تجمع كل هذه..... الدقيقة عن حياة (الجاحظ) .
العلماء	٥- أخذنا بآراء..... المتخصصين في هذا المجال.
مُعَلِّمًا	٦- يعمل أخي..... في المرحلة الثانوية

Kitapta bu tarz alıştırmalara sıklıkla rastlanmaktadır.

el-'Arabiyyetu li'l-Hayât kitabında yer alan en eğlenceli bir o kadar da faydalı olan alıştırmalardan biri de gruplar halinde oyun etkinliği düzenleyerek çoklu öğrenmeye teşvik etmesidir. Bu tür etkinlikler IV. kitaptaki metin sonu alıştırmaların tamamında yer almaktadır. Dil öğretimi etkinliklerinde öğrenilen konularla ilgili olarak organize edilen oyunlar, öğrenilen teorik bilgilerin bir anlamda uygulanması anlamına gelmektedir. Oyun gruplar halinde düzenlendiği için, bireysel başarıdan çok grup başarısı esas alınmaktadır. Bu da belli düzeylerde tatlı bir rekabetin olması anlamını taşımaktadır. Özellikle dil öğre-

55 Sînî vd., *el-'Arabiyye li'l-hayât el-kitâbu'r-râbi'*, 1/87.

56 Sînî vd., *el-'Arabiyye li'l-hayât el-kitâbu'r-râbi'*, 2/28.

timinde bu tür oyunların öğrenme başarısını büyük oranda yükselttiği ifade edilebilir. Zira öğrencilerin çoğu düzenlenen bir oyunu denemek, oyunda daha uzun süre almak ve kendileri ve takımları için puan kazanmak isterler. Örneğin IV. kitabın ikincisinde 17 ve 18. sayfalarda yer alan ve ikişerli uygulanmasını istediği oyun ve kuralları şöyledir:

1-İki arkadaş birinci grupta yer alan 10 kelimeyi birlikte okur.

2- Birinci öğrencinin, aralarında her hangi bir ilişki olan bu kelimelerden dördünü seçmesi, ardından seçtiği bu dört kelimeyi eşdizimlilik, şekil, tür, nahiv, sarf vs. hangi kriterleri esas alarak sınıflandırdığını arkadaşına açıklaması gerekir.

3- Aynı şekilde diğer öğrenci de farklı 4 kelime seçer ve hangi esaslara göre sınıfladığını arkadaşına açıklar.

4- Bu esnada öğretmen gruplar arasında dolaşarak, aralarında çıkabilecek görüş farklılıklarıyla alakalı onlarla tartışır, oyun sonunda karşılaştığı ilginç mülâhazaları sınıfla paylaşır.

سكين - طبق - صندوق - مسطرة - كرنب - قنينة - آلة كاتبة - شاكوش - كتاب - موز.	المجموعة الأولى
مدرسة - حديقة - شارع - كلية - شرطي - رسالة - قلم - جامعة - سيارة - معهد.	المجموعة الثانية
تليفزيون - ملعقة - كوب - راديو - فنجان - تليفون - صحيفة - شوكة - مجلة.	المجموعة الثالثة
يلعب - بحر - يقرأ - أرض - يدرس - نظرة - نهر - يكتب - سمك - سماء.	المجموعة الرابعة

Kitabın eşdizimlilik konusunu bu kadar yoğun aktivitelerle desteklemesinin sebebi, kelimelerin birbiriyle kurduğu ilişkiler, bu ilişkiler neticesinde kazandığı anlamlar, bir kelimenin başka bir kelimeyle yer değiştirip değiştiremeyeceği, olası değişiklikler sonucunda ortaya çıkabilecek muhtemel anlam aralıkları, hangi kelimelerin birbiriyle daha yakın bir ilişki içinde olduğu ve sözcüklerin rastgele seçilemeyeceğine yönelik farkındalığın kazandırılması gibi hususlar, dil öğrenen bireyler açısından son derece önemli olduğu içindir.⁵⁷ Kısacası, eşdizimlilik bilgisi, öğrencinin metin üretiminden kaynaklanan dil bilimsel işlem yükünü azaltır, konuşma ve bilhassa yazma becerilerindeki yetkinliğini artırır, yazılı ve sözlü ifadesinin bir ana dili konuşur gibi doğal ve akıcı olmasını sağlar.⁵⁸ Ayrıca eşdizimlerin öğrenilmesi tercüme faaliyeti sırasında hataların azaltılmasına ve çevirilerin eksiksiz olmasına katkıda bulunur. Zira kelimeler arasındaki birlikte bulunma eğilimine yönelik bilgi ve farkındalık eksikliği, özensiz, hatalı ve eşdizim uyumsuzluklarının olduğu çevirileri de kaçınılmaz olarak beraberinde getirecektir.⁵⁹

57 Balı - Yıldız, "Arapça Fiil+İsim Birlikteliğindeki Eşdizimlerde Fiilin Türkçeye Aktarımında Farklı Anlamlar Kazanması Üzerine Bir Değerlendirme", 686.

58 Doğan, "Yabancılar Türkçe öğretiminde eşdizimsel farkındalık", 117.

59 Balı - Yıldız, "Arapça fiil+isim birlikteliği", 685.

SONUÇ

Dil öğreniminde dilbilgisi vukûfiyeti, kelime dağarcığı her ne kadar önem taşısa da tek başına yeterli değildir. Yabancı dil öğrenenlerin sözcük hatalarının en aza indirilmesi, konuşma ve yazma becerilerinin gelişmesi, ana dili seviyesinde akıcı ve doğru konuşabilmesi için, bu sözcükleri dilin doğal yapısına uygun bir şekilde kullanmaları gerekmektedir. Modern dilbilim çalışmaları içerisinde önemli bir yere sahip olan eşdizimlilik, Arap dilini öğrenenlerin mutlaka bilmesi gereken konulardan biridir.

Eşdizimler, söz varlığının büyük bir bölümünü oluşturmasına ve dil ediniminin ve dil yeterliliğin temel bileşeni olmasına rağmen, ülkemizde üniversitelerde takip edilen *Arapça Dil Serisi/Silsiletü'l-Lisan* ve *Kırâe Serisi* gibi ders kitapları incelendiğinde, bu kitaplarda eşdizimlilikle ilgili etkinliklerin yer almadığı görülmektedir. Dolayısıyla bu kitaplarda geçen eşdizimlerin, eşdizim olduğunu sadece konuya hâkim olanlar bilmektedir. Diğer hocalar, özellikle de öğrenciler böyle bir konunun varlığından habersiz oldukları için bazı sözcüklerin (eşdizim örüntülerinin) sürekli birlikte zikredildiğini dahi fark edememektedir. Ayrıca ülkemizde takip edilen bu dil serilerinde, eşdizimli sözcüklerle alakalı alıştırmalara yer verilmediği için doğal olarak eşdizim konusuna hâkim olan hocaların da bu konuya dikkat çekmedikleri veya diğer etkinliklerden dolayı buna fırsat bulamadıkları söylenebilir.

Arapçanın iyi ve etkili bir şekilde öğretilmesi amacıyla hazırlanmış olan *el-'Arabiyye li'l-Hayât* kitabı, içerdiği eşdizimli sözlüklerle bir dilin yabancı dil olarak öğretilmesi açısından kullanışlı bir kaynak olması yanında sözcükler arasındaki anlam ve sözdizimi ilişkisini ortaya koyması yönünden de önem arz etmektedir. Sözcüklerin birlikte kullanımlarını veren bu eserin anadil kullanıcıları kadar Arapça öğrenenler için faydalı olduğu ifade edilebilir. Eşdizimli sözcüklerin usta bir şekilde kullanılması hedef dil ve kültürü hakkında tam bilgi sahibi olmakla gerçekleşir. *el-'Arabiyye li'l-Hayât* kitabı Arap kültürünü yansıtan metinler ve bol sayıda eşdizim örüntüleri içerdiği için öğrencinin bu kitabı okumak suretiyle hem Arap kültürüne vakıf olması hem de eşdizim sözcük bilgisini zenginleştirmesi mümkün olabilir.

Arapçada eşdizimli sözcükler fiil+isim, fiil+fiil, isim+isim, isim+sıfat, fiil+ilgeç, fiil+zarf, isim+ilgeç+isim, sıfat+zarf, girişik tamlama ve cümle gibi çeşitli dilbilgisel konularda gelebilmektedir. *el-'Arabiyye li'l-Hayât* kitabında bulunan eşdizimli sözcüklerin daha ziyade fiil+isim ve isim+isim birlikteliğinden oluştuğu görülmektedir. Çalışmada verdiğimiz اَدَارَ, فَتَحَ, قَطَعَ, وَصَعَ, صَرَبَ, أَنَاَحَ; اَنْفَقَ, دَفَعَ; اَلْفَى fiillerinin hepsinin aldığı birlikteliklerde birlikteliği oluşturan isimlerin mefulün bih; اَخَذَ ve رَجَعَ fiillerinin ise, fiil+zarf birlikteliğinden oluştuğu görülmektedir. Bu da kitabın, isimlerden daha ziyade özellikle eşdizimli fiillerin öğretimine önem verdiğini göstermektedir. İsimsel eşdizimlerin ise مَطَّلَعِ örneğinde olduğu gibi muzaf+muzâfun ileyh veya دَقِيقَةَ örneğinde olduğu gibi sıfat+mevsuf şeklinde kullanıldığı fakat kitabın, fiilsel eşdizimlere kıyasla isimsel eşdizimlere daha az dikkat çektiği görülmektedir.

Söz konusu kitabın en belirgin özelliği ise, eşdizim örneklerini yalnızca metin içinde kullanmakla yetinmeyip, ayrıca bu eşdizimleri metin sonu çalışmalara da taşıyarak, çeşitli aktivitelerle öğrencilere uygulama becerileri kazandırmayı hedeflemesidir. Zira kitaptaki eşdizim çalışmaları, kimi zaman boşluk doldurma kimi zaman kelime oyunları, kimi zaman aynı kökten türeyen farklı kelimelerle boşluk doldurma, kimi zaman da dil oyunları şeklinde kendini göstermektedir. Bu özellikleriyle *el-'Arabiyye li'l-Hayât* kitabının, eşdizimlilik konusu ve örneklerinin bundan sonra hazırlanacak Arapça ders kitaplarına sistemli bir şekilde yerleştirilmesi noktasında model teşkil ettiği ifade edilebilir.

KAYNAKÇA

- Abs, Muhammed vd. *Arapça dil serisi/Silsiletü'l-lisan*. 6 Cilt. İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Yayınları, 9. Baskı., 2016.
- Arslan, Ş. Cengiz. *Arap basınında eşdizimsel ifadeler*. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Balı, Enes. *Medya Arapçasında siyaset konulu eşdizimler (Örnek ve çözümlemeleri)*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Balı, Enes - Köksal, H. Hüseyin. *Yaygın eşdizimleriyle Arapçada anahtar fiiller*. İzmir: Akdem yayınları, 2. basım., 2019.
- Balı, Enes - Yıldız, Musa. "Arapça fiil+isim birlikteliğindeki eşdizimlerde fiilin Türkçeye aktarımında farklı anlamlar kazanması üzerine bir değerlendirme". *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 10/2 (Temmuz 2020), 681-689.
- Çetinkaya, Bayram. "Eşdizimli sözcükler". *Turkish Studies* 4/4 (2009).
- Daşkiran, Yaşar. "Arap dilinde eşdizim ve Arapça sözlüklerde eşdizim sorunu". *Journal of Islamic Research* 1/26 (2015), 1-9.
- Dedeoğlu, Emine - Şen, Gül. *İngilizce-Arapça-Türkçe Eşdizim*. Ankara: Fecr Yayınları, 2010.
- Doğan, Nuh. "Yabancılara Türkçe öğretiminde eşdizimsel farkındalık ve öğrencilerin eşdizim yeterlikleri". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 12/68 (2019), 116-122.
- Eburrub, Muhammed Abdullah Salih. "el-Mutelâzimâtü'l-lafziyye". *IUG Journal of Humanities Research* 25/1 (2016), 76-89.
- Eken, Neticeyi Tayyibe. *Anlatı metinlerinde sözcük birliktelikleri: Türkçe üzerine eğitim-öğretim ortamları hedefli gözlemler*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Doktora Tezi, 2105.
- Eken, Neticeyi Tayyibe. "Eşdizimlerin saptanmasına ve betimlenmesine yönelik kuram ve yaklaşımlar". *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 13/33 (2016), 28-47.
- Grimm, Paula Santillán. "Tasnif mücedded ve müceddid li'l-mutelâzimâti'l-lafziyyeti'l-'Arabiyye". *el-Mu'cemiyetu'l-'Arabiyye kadâyâ ve âfâk*. ed. Abdulkâdir el-Fâsi. 2/297-356. Ürdün: Kunûzu'l-ma'rife, 2014.
- Huseynî, Hammâde Muhammed 'Abdulfettâh el-. *el-Musâhebete'l-lugaviyye ve eseruhâ fi tahdîdî'd-dilâle fi'l-Kur'ân-i'l-Kerîm*. Kahire: Ezher Üniversitesi, Doktora Tezi, 2007.
- Huseynî, Seyyid Mahmûd Mirzâyî el- vd. "el-Musâhebete'l-lafziyye fi şî'ri Lebîd b. Rabî'a el-'Âmirî; dirâse dilâliyye". *İdâatu'n-nakdiyye* 18 (2015), 121-145.
- İbdâh, Zeynep Abdurrahman - Abebneh, Yahyâ. "el-Musâhebete'l-lafziyye fi Kitâbi Mutahheyru'l-elfâz li'bni Fâris". *IUG Journal of Humanities Research* 28/3 (2019), 216-241.
- İbn Kuveydir, Muhtâr - Bu'lânullâh, Ahmed Emîn. "el-Mutelâzimâtu'l-lafziyye fi dav'i'l-ittisâki'l-mu'cemî ve's-siyâki'l-lugavî". *Mecelletu işkâlât fi'l-luga ve'l-edeb* 09/2 (2020), 255-266.
- Kablan, Süleyman. *Kirâe serisi*. 4 Cilt. İstanbul: Mektep Yayınları, 2019.
- Karadağ, Bilge Merve. "Yabancılara Türkçe öğretiminde eşdizimlilik: Bir model önerisi". *Journal of Linguistics - Dilbilim Dergisi* 0/34 (01 Eylül 2020). <https://doi.org/10.26650/jol.2020.003>
- Kuhîl, Sa'îde. "et-Telâzumu'l-lafzî fi'l-Kurâni'l-Kerîm ve temârînu't-terceme". *el-Mutercim* 21 (2010), 163-195.
- Kurt, Muhammet. "Arapça eşdizimsel ifadelerin yazılı basında yer alan spor metinleri yoluyla örneklendirilmesi". *International Journal of Sport Culture and Science Özel Sayı 4* (Ağustos 2015), 515-525.
- Kurt, Muhammet. *Arapça yazılı basında yer alan spor metinlerindeki eşdizimsel ifadelerin sınıflandırılması*. Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Mecdí Hâc İbrahim, Ümniyye Ahmed Abdulveys İbrahim. "Tedavvuru mefhûmi't-telâzumi'l-lafzî beyne'l-Garb ve'l-'Arab". *Mecelletu'd-Dirâsâti'l-Lugaviyye ve'l-Edebiyye* 12/Özel Sayı (2018), 32-52.
- Metin, Senem Kumova - Karaoğlan, Bahar. "Türkiye Türkçesinde Eşdizimlerin istatistiksel yöntemlerle belirlenmesi". *bilig* 78 (Yaz 2016), 253-286.
- Mustafa, Husâmeddîn. *Üsûsu ve kavâidu san'ati't-terceme*. www.hosameldin.org, 2011.
- Önder, Şeyma Gülsüm. *Arap dilinde eşdizim*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Sînî, Mahmud İsmail vd. *el-'Arabiyye li'l-hayât el-kitâbu'r-râbi'*. 2 Cilt. Suudi Arabistan: 'İmâdetu şuûni'l-mektebât-Câmiatu'l-Melik Suûd, 1989.
- Suçin, Mehmet Hakkı. *Öteki dilde var olmak: Arapça çeviride eşdeğerlik*. ed. Levent Çeviker. İstanbul: Say yayınları, 2. basım., 2013.

EXTENDED ABSTRACT

Collocation is a linguistic phenomenon that is common to all human languages and is not limited to a specific language. The Arabic language includes many collocations, especially in the Qur'an. The importance of collocation defined as a habitual juxtaposition of a particular word with another word or words is due to the fact that this association largely affects the individual meaning of words and directs us to other meanings beyond their lexical meanings. This shows that in the syntax of a language, the relationship between words and other words as well as their characteristics regarding sound, form and meaning are also important. Regarding the use of these words, we find that native speakers of a language do not have many problems; however, those who speak it as a foreign language may encounter some problems. For example, learners of Arabic do not have a problem using the words in collocations such as وَضَعْتُ الطَّالِبَاتُ الْكُتُبَ عَلَى الْمَكَاتِبِ The students have put the books on the desks.); however, they can encounter problems interpreting such structures and using them in their own expressions in sentences like وَضَعَ الْجُغْرَافِيُونَ كِتَابَ الدَّلِيلِ Geographers have written handbooks. or وَضَعَتِ الْأُمُّ مَوْلُودًا جَمِيلًا The mother has given birth to a beautiful child. Although the lexical meanings of the words is known, this problem in their use arises from the user's inability to master the other words with which they are frequently occur in that language.

Collocations constitute a large part of vocabulary and they are an essential component of language acquisition and proficiency; however, when textbooks such as the *Arabic Language Series/Silsiletü'l-Lisan and Kirâe Series* used in universities in Turkey are examined, it is seen that these books do not include collocation activities. Therefore, although there are many collocation patterns in the texts of these books, only those who have knowledge of the subject know that these patterns are collocations. Other teachers, and especially students, are unaware of the existence of such a subject, so they do not even realize that some words (collocation patterns) are usually used together. In addition, since these language series do not include exercises related to collocation words, even the teachers who have a good command of the subject of collocations do not draw attention to this subject or nor find the opportunity to do so due to other activities. Failure to draw attention to collocation words during Arabic education deprives students of using all the possibilities of phrases.

There are papers, master's theses and doctoral dissertations on collocations in Arabic in Turkey. Almost all of these studies include several examples and give theoretical information about collocations. There are also some other studies on collocations that discuss common Arabic collocation verbs and collocation expressions. However, since these studies present the activities independently of a holistic text and only include collocations of verbs, it can be argued that they are rather supplementary sources for course materials. The series consists of four books prepared by the teachers of King Saud University Mahmut İsmail Sîni and his colleagues. In a language what is written, spoken, read and heard of things and all of this considered, lots of words consists of collocation words, it is unavoidable that all the books that make up the series contain collocation words.

The aim of this study is to examine the book *al-'Arabiyya li'l-Hayât* about teaching common collocation words by teachers and minimizing the wrong uses of students. The most important feature of this book is that it does not only give examples of collocations in advanced reading texts, but also moves these collocations to end-of-text studies and aims to provide students with practical skills through various activities. It is very important to gradually teach collocations, which have an important effect both in the active use of the language and in translation, through texts containing plenty of collocation examples, and to try to grasp them with various collocation activities that are standardized by moving to the end of the text in order to raise these taught collocations to the skill level. The study is limited to the fourth book of the *al-'Arabiyya li'l-Hayât* series. Scanning model was used in the study. Theoretical information was obtained by scanning the literature, and some collocational expressions and collocation activities in the book of *al-'Arabiyya li'l-Hayât*, which is used as a textbook in some universities in Arab countries and in our country, were determined. By trying to show the method followed by the book through these selected examples and exercises, some suggestions were made to include the subject of collocation in the Arabic course curriculum or in the textbooks to be prepared in the future.